

ÖNKÉNTES KOORDINÁCIÓ ÉS ÖNKÉNTESSÉG A BUDAPEST100 PROGRAMBAN

SZŐKE TÍMEA¹

Absztrakt

Az esettanulmány a több mint tíz éve sikeresen működő, és évente megrendezett építészeti-kulturális fesztivál, a Budapest100 működését mutatja be, amely a Kortárs Építészeti Központ szervezésében évről-évre több száz önkéntes bevonásával valósul meg. A kezdeményezés kiemelkedőnek számít a magyarországi, de a nemzetközi építészeti és kulturális színtéren is a hatékony önkénteskoordináció, a közösségépítés és az örökségvédelem területén. Jelen tanulmányban először a projekt működését és felépítését mutatom be kitérve az önkéntes munka folyamatára és az önkéntesek szerepére. Majd ezt követően a Budapest100 önkénteseinek saját maguk által megfogalmazott, szabadszavas motivációs szövegeit elemzem a Magyar Önkéntes Motivációs Kérdőívben meghatározott motivációs faktorok leírása alapján.

Az elemzés eredményei azt mutatják, hogy a Budapest100-hoz 2019-ben 2021-ben és 2022-ben csatlakozott 656 önkéntes értékelhető, szabadszavas válaszai alapján egy megértés, reciprocitás, karrierfejlesztés, önbecsülés, szociális interakciók, értékek típusú motivációs sorrend alakult ki. Ez a motivációs sorrend jól tükrözi, hogy egy kulturális programban mely motivációk hatnak ösztönzőleg az önkéntesekre.

Kulcsszavak: közösségépítés, önkéntesség, kulturális fesztivál, önkéntes motivációk

Volunteer coordination and volunteering in the Budapest100 project

Tímea Szőke

Abstract

The case study presents the operation of Budapest100, an annual architectural and cultural festival that has been running successfully for more than ten years and has taken place every year with the involvement of hundreds of volunteers. The initiative is considered outstanding in the field of effective volunteer coordination, community building, and heritage preservation both in Hungary and on the international architectural and cultural scene. In this study, I first present the operation and structure of the project, focusing on the process of volunteerism and the role of volunteers. In addition, I analyze the motivational factors of Budapest100 volunteers as described by themselves in the Hungarian Volunteer Motivation Questionnaire.

¹ Szőke Tímea, kulturális menedzser, a Budapest100 program önkéntes koordinátora

Based on the qualified free-word answers of 656 volunteers who joined the Budapest100 project in 2019, 2021, and 2022, the result of the analysis shows that their motivation is defined by the following sequence of motivational factors: understanding, reciprocity, career development, self-esteem, social interactions, and values. This sequence of motivations clearly demonstrates which motivations stimulate the volunteers' participation in cultural programs.

Keywords: community building, volunteering, cultural festival, volunteer motivations,

BEVEZETÉS – A BUDAPEST100 FESZTIVÁL BEMUTATÁSA

A Budapest100 egy építészeti-kulturális fesztivál, városi ünnep. A kezdeményezés 2011-ben indult a Blinken OSA Archívum² és a KÉK - Kortárs Építészeti Központ³ kezdeményezésére. Az OSA Budapest V. kerületében, az Arany János utca 32. alatt található épülete – ismertebb nevén a Goldberger-ház⁴ – 1911-ben épült és 2011-ben volt száz éves. Ekkor az OSA dolgozói meg szeretnék volna ünnepelni saját épületük századik születésnapját. A szervezőknek annyira megtetszett az ötlet, hogy felmerült: Budapest valamennyi százéves épülete ünnepeljen együtt azzal, hogy megnyitják kapuikat a látogatók előtt az év századik napjához közeli hétvégén. Az OSA dolgozói az ötletelés ezen pontján vonták be az akkor már néhány éve sikeresen működő, az építészeti kultúrával itthon szinte egyedüli szereplőként foglalkozó KÉK csapatát a program részletes kidolgozásába és az operatív szervezésbe.

A kezdeményezés célja az volt, hogy a város lehető legtöbb százéves háza kinyisson a látogatók előtt. A szervezők egyszerre szerettek volna az épületeknek, a lakóknak és a budapestieknek adni valamit, és alkalmat teremteni arra, hogy a lakók és az érintett épületek a programon keresztül bemutatkozhatnak.

² A Közép-Európai Egyetemen működő Nyílt Társadalom Archívum (OSA Archívum) összetett funkciójú levéltár. Egyrészt fontos, elsősorban hidegháborús és emberi jogi gyűjtemények repositórium, másrészt egy olyan laboratórium, ahol a levéltári anyagok értékelésének, kontextualizálásának és bemutatásának új módjaival kísérleteznek. <https://www.osaarchivum.org/node/822>

³ A Kortárs Építészeti központ egy független szakmai szervezet, amely az építészet, az épített környezet és a városfejlődés kérdéseivel foglalkozik. A KÉK többek között kiállításokat, konferenciákat, fesztiválokat, képzéseket, tematikus sétákat, szakmai és közönségeseményeket szervez. Ezek mellett olyan hosszú távú tevékenységeket folytat, mint a közösségi kertek működtetése, városrészek elemzése és fejlesztése a helyi közösségek bevonásával, illetve számos városra kiterjedő, partnerekkel végzett tematikus városfejlesztési programok létrehozása és megvalósítása. <http://kek.org.hu/>

⁴ A részletes kutatási anyag elérhető a Budapest100 honlapján: <https://budapest100.hu/house/arany-janos-utca-32/>

A csatlakozás feltétele volt, hogy erre az áprilisi hétvégére tegyék lehetővé a lakóházuk bejárását, vagyis legyen nyitva az épület és bárki körbenézhesen a házban. Néhány helyszín már ekkor készült különleges programokkal a KÉK önkéntesei révén.

„Április 9-10-e előtt magunk sem számítottunk rá, hogy több ezer ember lesz kíváncsi »átlagos« budapesti házakra és »átlagos« lakóikra. Két dolgot sejtettünk: hogy minden háznak megvan a maga története, amely akkor is érdekes, ha az épületet éppen száz éve nem újítták fel – és hogy majd’ minden házban él egy krónikás. Április 9-10-én pedig azzal szembesültünk, hogy minden várakozást felülmúlóan sok olyan ember él Budapesten, aki boldogan vendégül lát másokat vagy vendégeskedik másoknál, holott nincs több közös ügyük annál, mint hogy ugyanabban a városban élnek.” (Kortárs Építészeti Központ 2011). E fenti sorok olvashatóak az első Budapest100 szervezőinek szakmai beszámolójában, amely jól mutatja, hogy a kezdeményezők várakozásait is felülmúlta az esemény sikere. Ez a siker volt, amely megalapozta a Budapest100 immár több mint tíz éves történetét.

Jelen tanulmány következő fejezeteiben részletesen bemutatom a Budapest100 program felépítését, működési elveit és mechanizmusait, valamint kitérek a kezdeményezés hatására, eredményeire és azok mérhetőségére is. Ezután ismertetem az önkéntes munka folyamatát és az önkéntesek szerepét a projekten belül. Majd bemutatom a tanulmány apropóján folytatott vizsgálat eredményeit, amely során a Budapest100-hoz 2019-ben 2021-ben és 2022-ben csatlakozott 656 önkéntes saját maguk által megfogalmazott, szabadszavas motivációs szövegeit elemzem a Magyar Önkéntes Motivációs Kérdőívben (Bartal – Kmetty 2011) meghatározott motivációs faktorok leírása alapján.

A PROGRAM FELÉPÍTÉSE ÉS MŰKÖDÉSE

Világszerte számos, a Budapest100-hoz hasonló kezdeményezés létezik. Ilyen például a Londonból induló Open House Worldwide⁵ vagy a Budapesten is ismert Kulturális Örökség Napok⁶. Ezeknek a kezdeményezéseknek a keretében szintén épületeket nyitnak meg a nagyközönség előtt, a fókuszban a legtöbbször építészeti vagy örökségvédelmi szempontok állnak, a megnyitott épületek többsége jól ismert, reprezentatív intézmény. Ezzel szemben a Budapest100 mindenkori mottója, hogy: „Minden ház érdekes!”, a program pedig önkéntesek

⁵ <https://www.openhouseworldwide.org/>

⁶ <http://oroksegnapok.gov.hu/>

és a megnyitott házak lakóinak aktív bevonásával valósul meg. A szervezés során fontos szerepet játszik a közösségépítés és a szemléletformálás.

A projekt felépítése lépcsőzetes, de a csapaton belüli munka demokratikus elveken alapszik. Az operatív szervezési feladatokat egy évente változó 8 – 12 fős csapat koordinálja. A két projektvezető feladata, hogy összefogja és átlássa a teljes szervezési folyamatot az előkészítéstől egészen a projekt lezárásáig.

A kutatásvezető biztosítja a projekt szakmaiságát, előkészíti és koordinálja a kutatást, amely a rendezvény alapjait és tematikáját is nagyban meghatározza.

A csatlakozó épületeket 4 – 5 zónába rendezik a szervezők és a zónákhoz tartozó évente kb. 150-200 önkéntes és lakó munkáját koordinálja 4 – 5 zónakoordinátor.

A Budapest100 kommunikációját évente két-három fő látja el: kezelik a projekt közösségi média-felületeit, honlapját, és koordinálják a sajtómegjelenéseket.

Az elkötelezett projektmunkát végző csapattagokat egészíti ki körülbelül tíz fő, akik alkalmi feladatokat vállalnak, tanácsokat adnak, véleményeznek és részt vesznek a projekt fontosabb döntéseiben. Ez körülbelül tíz fő korábbi projektvezetőkből, zónakoordinátorokból, a projekt alapító tagjaiból és a Kortárs Építészeti Központ szakértőiből tevődik össze. A projekt mérföldköveit, a szervezés során felmerülő kihívásokat a csapat rendszeres találkozók keretében megvitatja és konszenzuson alapuló döntéseket hoz.

A BUDAPEST100 HATÁSA ÉS EREDMÉNYEI

Sajnos a Budapest100 hatásáról nagyon kevés információ áll rendelkezésre, szervezési és megvalósítási folyamataiból hiányzik a módszeres hatásmérés. Ennek oka részben az erőforráshiány, hiszen minden évben nagyon szűkös költségvetésből valósul meg a projekt, a másik pedig a módszertan hiánya. Így számszerű és valós kutatáson és dokumentáción alapuló információkkal nem tudunk szolgálni a részt vevő házak, önkéntesek és látogatók számán, valamint az online kommunikációs csatornán elért felhasználókon kívül.

A 2020-as jubileumi, tizedik Budapest100 alkalmából a szervezők összesámolták, hogy összesen körülbelül 165.000 látogató vett már részt a fesztiválon. Az elmúlt években a

látogatószám a teljes hétvége alatt közel 10.000 fő volt, természetesen a projekt kezdeti éveiben ez a szám sokkal alacsonyabb volt.⁷

Az elmúlt néhány év fesztiváljain hozzávetőlegesen 50 – 60 csatlakozó ház volt. Összesen a fesztivál történetében több mint 600 ház nyitott ki, amelyek munkáját évente átlagosan 150 önkéntes segítette, ezzel összesen kb. 1500 fő a tíz év alatt (Budapest100 2021).

Rendelkezésre álló statisztikák és kutatási anyagok hiányában a fesztivál hatásaként az elmúlt években elnyert díjakat és elismeréseket tudjuk még felsorolni.

A projekt több mint tíz éve működik, bővül és fejlődik. A magyarországi alulról jövő kulturális kezdeményezések között már a több mint tíz éves folyamatos fennállás is nagy eredménynek számít. Emellett tekinthetünk a Budapest100-ra egyfajta katalizátorként a különböző építészeti kultúrával foglalkozó kezdeményezések létrejöttében. *„Tíz évvel ezelőtt nem volt Hosszúlépés, Sétaműhely – Budapest Walkshop és a többi sétaprogram, nem volt Járókelő.hu, nem volt Kép-tér Blog és Lásd Budapestet blog, nem volt Szomszédünnep, nem volt Topotéka, nem volt Budapest régi képeken meg Gangvégek Facebook csoport. Azok, akik ma ezeket a projekteket szervezik, szerkesztik, követik, olvassák – azok kicsit mind a Budapest100-ból jönnek. Úgy tűnik, hogy klassz dolgokat inspiráltak ezek a régi, senkinek soha fel nem tűnő, magányos pesti és budai házak. Vagy az építészek, akik tervezték őket? A családok, akik éltek és élnek bennük? A zűrés huszadik század, ami koptatta, dobálta őket? Talán.”* (Budapest100 2020:1) – írja Tamási Miklós, a Budapest100 ötletgazdája a 2020-as esemény programfüzetének köszöntőjében.

Az informális elismerések mellett számos díjban is részesült már a kezdeményezés. Az első nemzetközi elismerés 2013-ban érkezett, amikor 631 civil városi fesztivál közül egyedüli külföldiként került be a Budapest100 a Lebendige Stadt Stiftung (Élő Város Alapítvány) díjazottjai közé a „legszebb városi ünnep kategóriában” (Stiftung 2013). Az alapítvány innovatív civil kezdeményezéseket díjaz, amelyek hozzájárulnak a helyi értékek megőrzéséhez és a helyi identitás megerősítéséhez. Szintén 2013-ban a The Guardian egyik újságírója cikkében Európa 10 legeredetibb kulturális fesztiválja közé válogatta az alig 3 éves Budapest100 fesztivált (Barnett 2013).

⁷ A megnyitói házakban az önkéntesek számolják a látogatókat, a szervezők összeadják ezeket a számokat, majd elosztják hárommal, mivel hozzávetőlegesen egy átlagos látogató három helyszínen jár a hétvégén.

2014-ben az Önkéntes Központ Alapítvány az Év Önkéntes Programjának választotta a 100 éves házak ünnepét. (Önkéntes Központ Alapítvány, 2014) A projekt 2011-ben mindössze 23 egyetemista önkéntes segítségével valósult meg, azonban a fesztivál növekedésével a bevont önkéntesek száma csaknem megtízszereződött. Az elmúlt néhány évben 150-200 önkéntes szervezett programokat 50-60 különböző helyszínen szerte a városban. Ez a szám nem csak magyar viszonylatban kiemelkedő. A projekt 2017-ben SozialMarie-díjat is kapott, amely Európa első társadalmi innovációs díja. A SozialMarie aktuális társadalmi kérdésekre innovatív megoldást kínáló projekteket támogat. A zsűri elismerésében a projekt társadalmipárbeszéd-kezdeményező készségét díjazta. (SozialMarie 2017)

Mindemellett a Budapest100 műemlékvédelmi tevékenységét is elismerte 2020-ban az ICOMOS magyarországi csoportja, amely az egyik legnagyobb műemlékvédelemmel foglalkozó nemzetközi szakmai civil szervezet. A honlapon publikált laudációban az alábbi indoklás található: *„Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága „PÉLDAADÓ MŰEMLEKGONDOZÁSÉRT DÍJBAN” részesíti a Budapest100 építészeti-kulturális fesztivált, amely nemcsak a nagyközönség számára teszi láthatóvá és közkinccsé a körülöttünk lévő rejtett értékeket, hanem a tulajdonosokat is bevonja, tudatosítva saját környezetük értékeit.”* (ICOMOS 2020)

AZ ÖNKÉNTES MUNKA FOLYAMATA

A fesztivál szervezésének egyik első és legfontosabb mérföldköve az önkéntestoborzás, amely jellemzően kb. öt hónappal a fesztivál időpontja előtt történik. Az önkéntesek egy nyílt pályázatra jelentkezve csatlakozhatnak mindenféle előzetes tapasztalat nélkül, a következő feladatokra:

- programszervezés,
- kutatás,
- fotózás.

A szervezés során kéthetente találkoznak, ahol csapatépítő és interaktív foglalkozásokon keresztül megismerkednek a projekttel, a főbb célkitűzésekkel és a feladatokkal. Az önkéntesek ezt követően felkeresik az adott év tematikájába illeszkedő házakat, levelet dobnak a lehető legtöbb postaládába, megpróbálnak szóba elegyedni a lakókkal és meggyőzni őket a csatlakozásról. A megszólított lakókat „Lakótalálkozókra” hívják az önkéntesek, ahol a

szervezők ismertetik a Budapest100 fesztivált és azt, hogy pontosan mit is jelent a csatlakozás. A „Lakótalálkozó” során találhatnak egymásra az önkéntesek és a lakók, akik ezután közösen ötletelnek, dolgoznak és valósítanak meg programokat a Budapest100 alapelveihez igazodva. A legnépszerűbb programok a háztörténeti séták és kiállítások, idős vagy híres lakók személyes beszámolóit, történeteit, közösségi piknik, zenés, táncos produkciók és még sokáig sorolhatnánk. Az önkénteseknek és a lakóknak csupán néhány egyértelmű szabályt kell betartani a szervezés során, így nagy szabadságot kapnak a kreatív ötleteik megvalósítására, viszont ez a szabadság nagyobb fokú önállósággal és felelősséggel is jár.

A projekt alapelvei közé tartozik az is, hogy anyagi támogatás nem áll rendelkezésre a programok létrehozására, a Budapest100 csapata infrastruktúrával, kommunikációval, kapcsolati tőkével és a szervezéshez szükséges tudás átadásával segíti a lakók és az önkéntesek munkáját.

A programszervezéssel párhuzamosan zajlik a csatlakozó épületek kutatása és dokumentációs céllal készülő fotózása is.

AZ ÖNKÉNTESÉK SZEREPE

A Budapest100 szervezésében kulcsfontosságúak az önkéntesek, hiszen ők a kapcsolattartók a lakók és a szervezők között, ők segítik a kezdeményezés operatív megvalósulását.

Az önkéntesek három fő területen járulhatnak hozzá a projekthez:

- *a programszervező önkéntesek* felkeresik a házakat, felveszik a kapcsolatot a lakókkal és meggyőzik őket a csatlakozásról, majd a bevont lakókkal közösen programokat, közösségi akciókat szerveznek a Budapest100 hétvégéjére;
- *a kutató önkéntesek* levéltárba és könyvtárba járnak, online forrásokat böngésznek, beszélgetnek a ház lakóival, ami alapján elkészítik a csatlakozó házak szocio-kulturális kutatását, amely egyszerre mutatja be a házat építészeti, művészettörténeti szempontból és foglalkozik a korábbi és a jelenlegi lakók személyes vagy családi történeteivel, az épület környezetének átalakulásával;
- *a fotós önkéntesek* egy épületdokumentációs gyorstalpalót követően fényképeket készítenek az összes megszólított házról, amelyet rendszerezve, előre meghatározott szempontok szerint egy online adatbázisba töltenek fel.

E három fő tevékenység mellett az önkéntesek jelentkezhetnek *egyéb feladatokra* is. Ebben az esetben jellemzően az önkéntesek ajánlják fel valamilyen területen szerzett speciális tudásukat, amellyel segíteni szeretnék a közös munkát. Egyéb feladatra jelentkező önkéntesek közül került ki például egy fiatal fejlesztő, aki egy több mint egy éves folyamat során elkészítette a Budapest100 mobilapplikációját. Természetesen a legtöbb esetben ennél kisebb felajánlások érkeznek az önkéntesek részéről, mint hogy egy adott témában szívesen írnak cikket a program népszerűsítése érdekében, vagy szívesen segítenek Excel táblázatok rendszerezésében vagy archív fotók gyűjtésében.

A Budapest100 önkéntesei körülbelül négy hónapon keresztül dolgoznak a fent említett feladatok egyikén. Persze az is előfordul, hogy egy-egy önkéntes egyszerre vállal több szerepet vagy épp mindhárom feladatot elvégzi egy csatlakozó házzal kapcsolatban.

A Budapest100 önkéntesei egy nyílt felhíváson keresztül jelentkezhetnek. A jelentkezésnek csupán a maradéktalanul kitöltött jelentkezési lap a feltétele, semmilyen előzetes tapasztalat vagy referencia nem szükséges. Az önkénteseknek szóló felhívásokban az szerepel, hogy bárki jelentkezhet, akit érdekelnek az épületek és a bennük élők, és van ötletük arra, hogyan lehet erősíteni a lakóközösséget. Mivel nem szükséges semmilyen előképzettség, a lehető legszínesebb önkéntescsapat tud összeállni évről évre. A 2021-es jelentkezőkről készült is egy bejegyzés a projekt Facebook oldalán, miszerint összesen 227-en jelentkeztek, ebből 24 férfi és 203 nő, a legfiatalabb önkéntes 18, míg a legidősebb 75 éves volt. Sokan foglalkoznak a Budapest100-hoz közeli témákkal, mint az építészet, kommunikáció, művészettörténet, design menedzsment, de még ennél is többen érkeznek teljesen más területekről. A jelentkezők között van BKK forgalomfelügyelő, öltöztető, szobrász, cukrász, jogász és közgazdász is. A résztvevők élethelyzete is nagyon változatos, vannak szabadúszók, nagyvállalati alkalmazottak, munkanélküliek, kisgyermekes anyukák, egyetemi hallgatók, gimnazisták és vállalkozók is. (Budapest100 2021)

A Budapest100-ban vállalható önkéntes feladatok viszonylag távol állnak a „hagyományos” önkéntes munkától. Ugyanis még ma is, ha önkéntességről beszélünk, akkor sokaknak az ételosztás, ruhaosztás, vallási vagy politikai kampányok jutnak eszükbe. A szakirodalom (lásd. például Fényes – Kis 2011) az önkéntesek motivációja szerint három típusú önkéntességet különböztet meg: a hagyományos (régi típusú), a modern (új típusú) és a kettő jegyeit elegyítő vegyes típusú önkéntességet. Az önkéntes munka demokratikus értékeket képviselve állampolgári felelősségvállalásra, együttműködésre és szolidaritásra ösztönzi az önkénteseket

(Halman 2003:180). A modern önkéntest, így a Budapest100 önkénteseit is a tapasztalatszerzés, a szakmai fejlődés, a személyiségfejlődés motiválja a szabadidő hasznos eltöltése és a kapcsolatépítés mellett, de a következő fejezetben részletesen is elemzem a Budapest100 önkénteseinek motivációit.

A BUDAPEST100 ÖNKÉNTESEINEK MOTIVÁCIÓI

Ahogy korábban is említettem sajnós – erőforrás hiányában – kevés, módszertani kutatás eredményeként megfogalmazható információnk van a Budapest100 önkénteseinek motivációról. Azonban ebben a fejezetben kísérletet teszek arra, hogy Bartal Anna Mária és Kmetty Zoltán 2011-ben megjelent „A magyar önkéntesek motivációi – a Magyar Önkéntes Motivációs Kérdőív sztenderdizálásának eredményei alapján” című tanulmányában meghatározott, az önkéntes motivációkat mérő faktorok mentén valamelyest feltérképezem és rendszerezem a programra jelentkező önkéntesek motivációját.

A szerzők a nemzetközi szakirodalom és a hazai helyzet átfogó felmérése és kutatása során tizenöt kategóriába és közel hatvan alkategóriába sorolják a magyar önkéntesek motivációit befolyásoló faktorokat. Itt olyan tényezőkre kell gondolni, mint például egy-egy társadalmi csoport vagy ügy iránti elköteleződés, vagy a közösséghez tartozás igénye, esetleg karrierfejlesztési, kapcsolatépítési lehetőségek, de motivációs faktor lehet az önkéntességből fakadó öröm, élmény is.

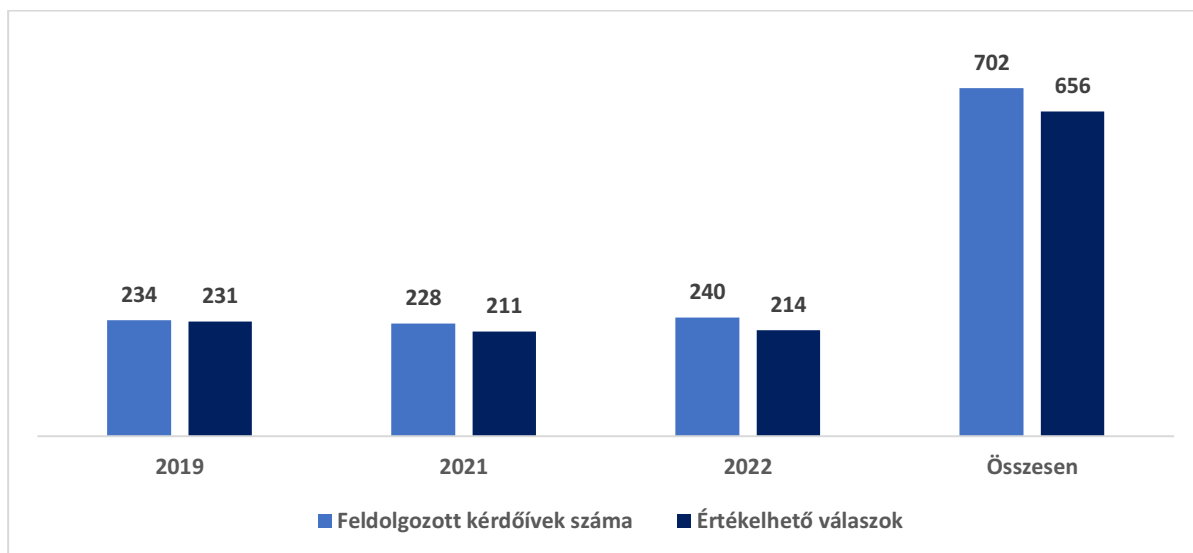
Igaz, hogy a Magyar Önkéntes Motivációs Kérdőívet nem volt lehetőségünk alkalmazni a Budapest100-ban résztvevő önkéntesekkel, azonban a toborzás során mindig rákérdeztünk, hogy miért szeretnék a programhoz csatlakozni. A következőkben az elmúlt évek önkéntesjelentkezéseit fogom elemezni a korábban említett motivációs faktorok mentén. Mivel az elemzett adatok egy irányított kérdésre adott szabadszavas válaszból erednek, ezért módszertanilag megkérdőjelezhető és nem is teljeskörű az eredmény, viszont így is betekintést nyerhetünk a Budapest100 önkénteseinek motivációjába.

Az adatfeldolgozás módszertana

Az elemzés során a 2019-ben, 2021-ben és 2022-ben jelentkezett önkéntesek motivációját vizsgáltam. A „*Miért szeretnél Budapest100 önkéntes lenni?*” kérdésre adott szabadszavas válaszokat csoportosítottam a Magyar Önkéntes Motivációs Kérdőívben leírt faktorok szerint.

2019-ben 234, 2021-ben 228, míg 2022-ben 240 önkéntes töltötte ki a jelentkezési kérdőívet. A válaszok kb. 10 százaléka túl rövid vagy a témától eltérő volt, így azokat kihagyva 656 választ elemeztem a tanulmány írása során (1. ábra).

1. ábra A feldolgozott és az értékelhető kérdőívek száma Budapest100 2019, 2021, 2022

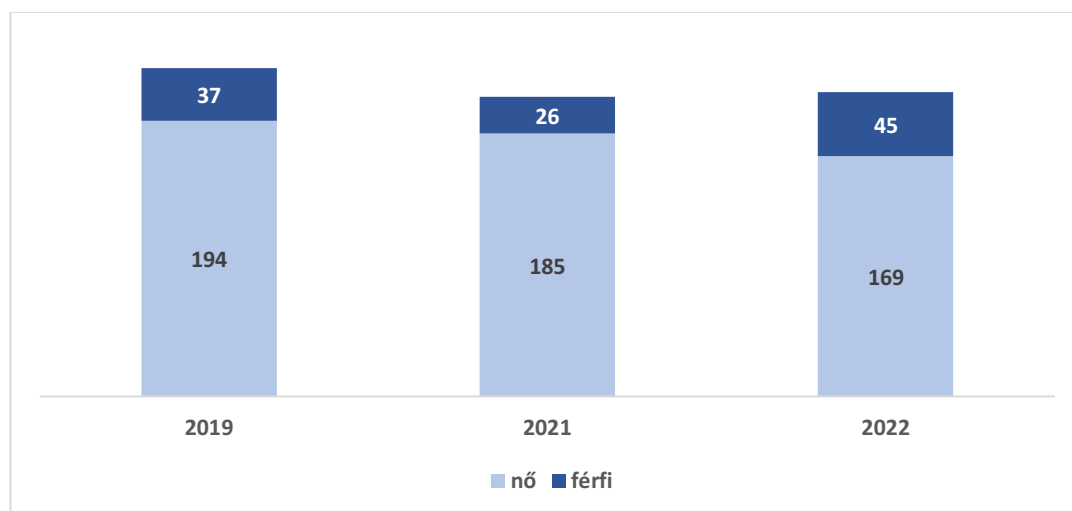

Forrás: saját adatfeldolgozás

A vizsgálatban résztvevők nemi és életkori jellemzői

Mielőtt rátérnénk az önkéntesek motivációinak bemutatására, egy rövid demográfiai kitekintőt ismertetnénk, amely nem kapcsolódik szorosan az önkéntesek motivációjához, de érdekes megfigyelésre adhat okot és hasznos tanulságokat lehet levonni a hatékonyabb és célzottabb önkéntestoborzáshoz.

2. ábra A Budapest100 önkénteseinek nemi megoszlása 2019, 2021, 2022 (fő)

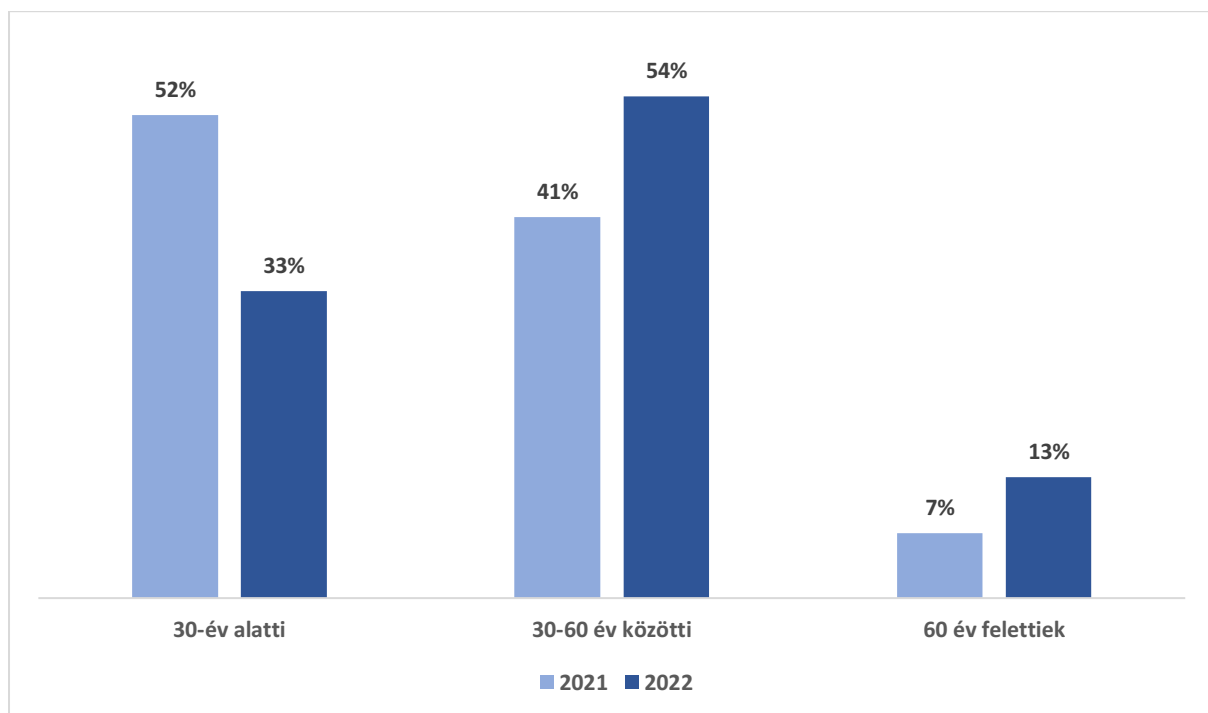
Forrás: saját adatfeldolgozás

Ahogy a 2. ábrán látható, az önkéntesek nemi megoszlását tekintve, a Budapest100 egyértelműen sokkal népszerűbb a nők körében a korosztálytól és adott év tematikájától is függetlenül. A vizsgált három évben a nők aránya 79-87,5 százalék, a férfiaké pedig 12,5-16,5 százalék között mozgott. Az összes, elemzett kérdőív kitöltőinek 83,5 százaléka volt nő.

Általánosan jellemző, hogy két korosztály meghatározó az önkéntes munkában: a fiatalok, (egyetemisták), valamint a nyugdíjasok (Bartal – Kmetty 2011).

A Budapest100 önkéntes csapatába jelentkezők esetében azonban egy másfajta tendencia figyelhető meg. Az összes válaszadó (2021-ben és 2022-ben) 42 százaléka (180 fő) volt 30 év alatti, 48 százaléka (204 fő) 30-60 év közötti és 10 százaléka (41 fő) 60 év feletti. Érdeemes felfigyelni arra, hogy 2022-ben – szemben a 2021-es év adataival – a jelentkező önkéntesek 54 százaléka már 30-60 év közöttiekből került ki és a 60 év feletti aránya is szinte megduplázódott (3. ábra). Ez azzal magyarázható, hogy mivel a téma a Budai Várnegyed volt, így a lakóknak sokkal egyszerűbb volt önkéntesként beazonosítani magukat a korábbi évekhez képest, mint amikor inkább az építés éve szerint (és nem területi alapon) hívtuk meg a házakat a csatlakozásra.

3. ábra A Budapest100 önkénteseinek megoszlása életkori csoportok szerint, 2021, 2022 (%)

Forrás: saját adatfeldolgozás

A nyugdíjas, 60 év feletti korosztály sokkal kisebb számban, inkább lakóként, saját lakóközösségük szervezőjeként vett részt a projektben. Ez szintén egyfajta önkéntes munka, sőt sokkal organikusabb, de kevésbé szervezett, és ezért ez a korosztály nem minden esetben jelent meg az önkéntes kérdőívet kitöltők között.

Jellemző motivációk a Budapest100 önkéntesei körében

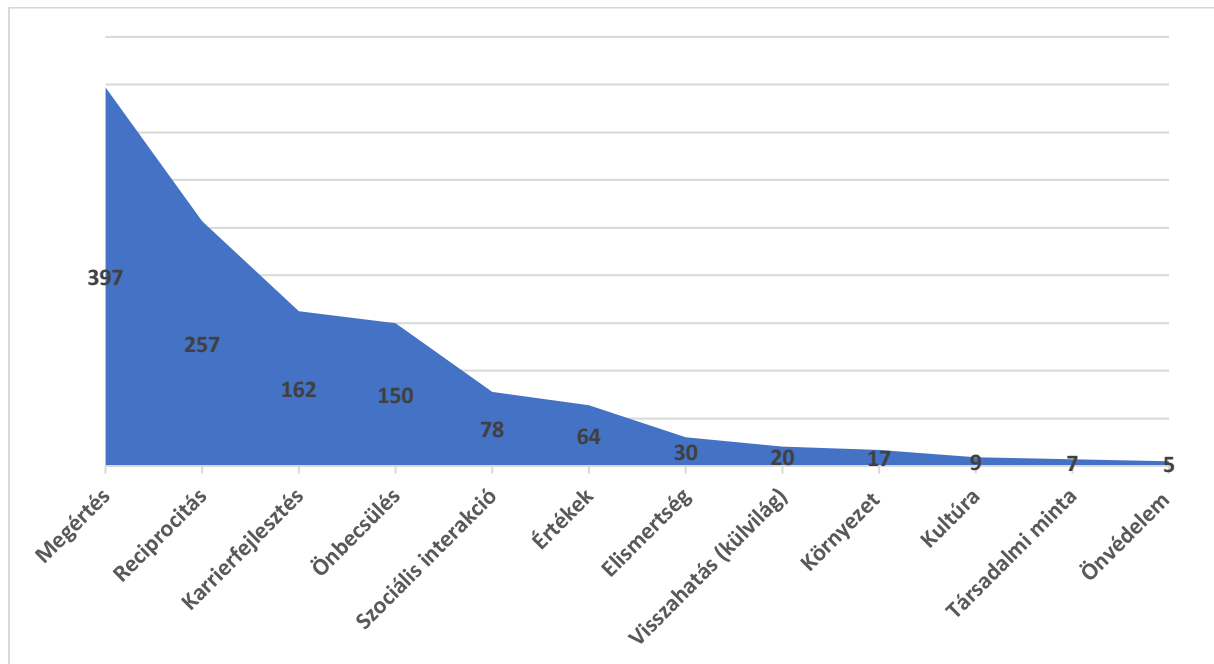
A fent említett három év önkéntes-jelentkezéseire beérkezett válaszok kategorizálása után sorba állítottam azokat a motivációs jellemzőket, amelyek a leginkább leírják a Budapest100 önkénteseinek motivációit. Az eredmények alapján jól látszik, hogy a Budapest100 önkénteseinek domináns motivációi a megértés, a reciprocitás, a karrierfejlesztés, az önbecsülés, a szociális interakció és az értékek típusú motivációs faktorokba voltak sorolhatók, amelyeket az alábbiakban részletesen kifejték (4. ábra).

Megértés típusú motivációk. az önkéntest az motiválja, hogy megértse a témát, más embereket és a szervezetet, aminek keretében önkéntes munkát végez. A Budapest100 önkéntesei esetében mindhárom vizsgált évben a kitöltők több mint fele, azaz 656-ból 397 önkéntes fogalmazta meg valamilyen módon, hogy nagyon vonzó számára a projekt és az azt fenntartó Kortárs Építészeti Központ szervezeti missziója, a budapesti épített környezet és a lakóközösségek megismerése. Ide soroltam az olyan válaszokat is, amelyek az önkéntesek érdeklődési köréből fakadó motivációt takarnak. Emellett több válasz is érkezett, amely szerint gyakorlati tapasztalatot szeretnének szerezni az adott témában és új embereket megismerni és megérteni.

Reciprocitás típusú motivációk. A második legjellemzőbb faktor a reciprocitás volt, amely azt mutatja meg, hogy az önkéntesek egyfajta csere-kapcsolatként tekintenek a folyamatra, fontos számukra, hogy tudásukkal, idejükkel, energiájukkal gazdagítani tudják a kezdeményezést és ezért cserébe élményben, tudásban, elismerésben vissza is térül a befektetett energia. A vizsgált 656 válaszból 257 volt a reciprocitás típusú motivációk közé sorolható. Itt érdemes még megemlíteni két másik önkéntesmotivációs faktort, a „kormányzati hiányok” és a „helyi önkormányzati hiányok” kompenzálására felajánlott szándékokat. Igaz, hogy ezek konkrétan nem jelennek meg a Budapest100 önkéntesek szabadszavas válaszaiban, de véleményem szerint hatással van motivációjukra és számos felajánlásra. Ezt mutatja az is, hogy a legtöbb önkéntes, aki erre vonatkozóan nyilatkozott

inkább adni, felajánlani szeretné tudását, képességeit, idejét vagy épp lelkesedését, hogy ezzel segítse a projekt megvalósulását. Sokszor az „ellenszolgáltatásra” nem is térnek ki.

4. ábra A Budapest100 önkénteseinek motivációs sorrendje a vizsgált három év (2019, 2021, 2022) összesített válaszaik alapján (a válaszok számában)

Forrás: saját adatfeldolgozás

Karrierfejlesztés típusú motivációk. A Budapest100 önkéntesei közül sokan, a vizsgált személyek közül 162-en tekintenek a tevékenységre karrierfejlesztési lehetőségként. Az önkéntesek közel negyede gondolja azt, hogy hasznos tapasztalatra és új képességekre tehet szert az építézet, városfejlesztés, urbanisztika, örökségvédelem és művészettörténet területén, amely később akár a munkakeresésben vagy a szakmai fejlődésben is hasznos lehet. Ebben az esetben érdekes megfigyelni, hogy a korábban már idézett kutatás eredményeként a karrierfejlesztés az utolsók között szerepelt a magyar önkéntesek körében, míg a Budapest100 önkéntesei között az egyik legmeghatározóbb motivációs faktor. A szerzők szerint ennek az oka, hogy nagyon kevés olyan példa közismert Magyarországon, amikor valaki egyértelműen az önkéntesség által lépett előre a karrierjében. (Bartal – Kmetty 2011) Erre kiváló ellenpélda a Budapest100, amely keretében az önkéntesek nem egy segélyszervezethez – amely még mindig az egyik legelterjedtebb formája az önkéntes munka végzésének –, hanem egy szakmai szervezethez csatlakoztak önkéntesként. Emellett a projekt és a Kortárs Építészeti Központ is számos lehetőséget kínál az önkéntesek számára, hogy

munkavállalóként vagy alvállalkozóként vegyenek részt különböző projektekben önkéntességüket követően. A KÉK jelenlegi stábjának közel 90 százaléka is önkéntesként vagy gyakornokként kezdte meg évekkal ezelőtt szakmai munkáját. A Budapest100 csapaton belül is jellemző az előrelépési lehetőség. Így a lelkes, nagyon aktív önkéntesből gyakran válik zónakoordinátor és néhány év elteltével akár projektvezető is.

Önbecsülés típusú motivációk. Ez a típusú motiváció a 150 önkéntes válaszában volt felismerhető. Önbecsülés alatt ebben az esetben azokat a motivációs tényezőket értjük, amikor az önkéntes munka által szeretne valaki hasznos elfoglaltságot találni magának, fontosnak érezni magát, saját vagy általa képviselt értékeket erősíteni. Ilyen például, amikor az önkéntesség mint örömszerzési forrás, egy kellemes, felemelő élmény jelenik meg, hiszen ez talán az önkéntesség egyik legfőbb értelme: a benne rejlő öröm, szórakozás megtalálása. E téren a legtöbb válasz a visszatérő önkéntesektől érkezett, akik arra hivatkoznak, hogy nagyon jól érezték magukat az előző évek során, miközben egy általuk is fontos ügyért, a körülöttünk lévő városért és a benne lakó közösségek fejlődésért dolgoztak. De vannak, akik azt fogalmazzák meg, hogy nyugdíjas éveiket vagy a tanulmányaik mellett felszabaduló idejüket hasznosan szeretnék eltölteni.

Szociális interakció típusú motivációk. Az önkéntesség az ismerkedésre és a társas kapcsolatok fejlesztésére is kiváló tevékenység. A témában beazonosítható 78 Budapest100 önkéntes a közösségi igényről beszélt, hogy szeretne egy új, a saját érdeklődéséhez és értékrendjéhez közel álló közösséghez tartozni, csapatban dolgozni. Jellemzően a Budapest100 évről-évre visszatérő önkéntesei hivatkoznak erre a motivációs faktorra is, hiszen ők már megtapasztalták a projekt adta lehetőségeket ezen a téren is. A szervezés folyamata és maga a feladat is magában hordozza a közösségi élményt. A Budapest100-ban részt vevő önkéntesek rá vannak utalva egymás munkájára és hogy összedolgozzanak; feladatuk része, hogy lakóközösségeket találjanak, fejlesszenek vagy épp alakítsanak ki egy-egy bevont épületen belül.

Értékek típusú motivációk. Az önkéntes motivációs faktorokon belül ide sorolhatóak azok a helyzetek, amikor az önkéntest leginkább a segítségnyújtás motiválja, hogy azokért a társadalmi csoportokért vagy ügyekért tehet, amelyekben hisz, vagy amelyeket fontosnak tart. A magyar önkéntesek motivációs sorrendjében ezek a típusú motivációk az első helyen szerepelnek. Itthon az önkéntességgel elsősorban asszociált segítségnyújtási szándék és motiváció szintén előkelő helyen jelenik meg a Budapest100 önkéntesei között 64

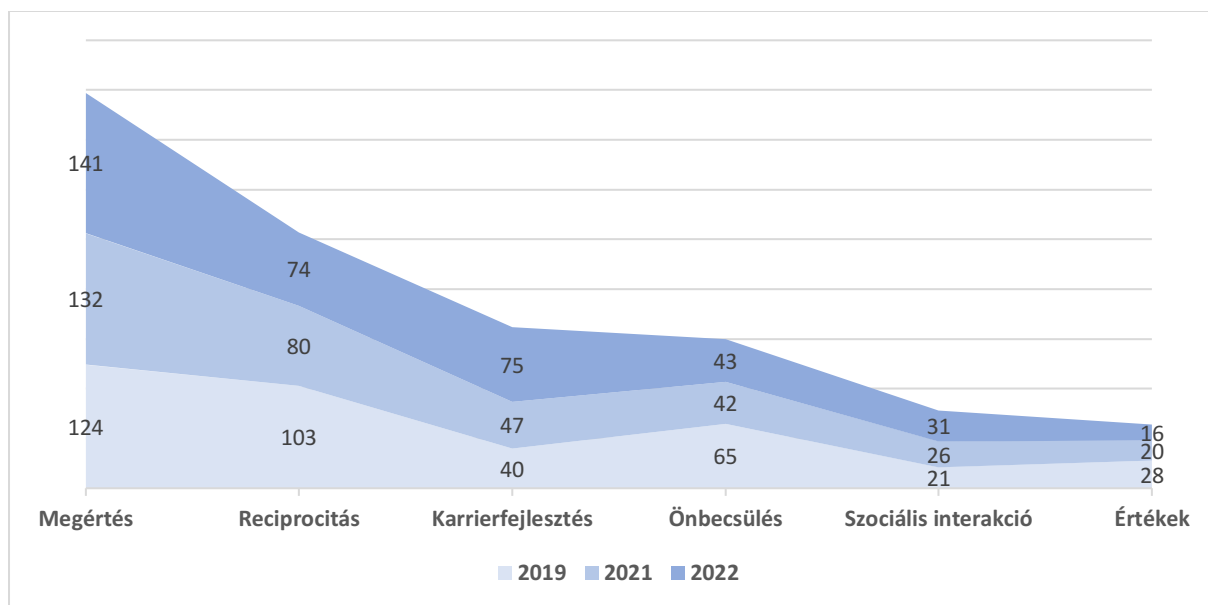
beazonosítható válasszal, de ebből a különbségből arra következtethetünk, hogy egy kulturális, szakmai program szervezésében való részvétel esetében nem a klasszikus értelemben vett önkéntességről, hanem egy itthon talán még új típusú önkéntes tevékenységről beszélhetünk. A Budapest100 önkéntesek esetében ide az olyan válaszokat soroltam, amelyekben az épített örökség védelmét, a lakóközösségek fejlesztését társadalmi ügyként értelmezik az önkéntesek.

A MOTIVÁCIÓK ÉVENKÉNTI (2019-2022) VIZSGÁLATA, AVAGY ÉRVÉNYESÜLT-E A COVID-19-JÁRVÁNY HATÁSA?

Az esettanulmány ötletének megfogalmazásakor felmerült az a kérdés, hogy vajon mennyire befolyásolta a COVID-19-járvány az önkénteseink részvételi szándékát és motivációját. A 2021-es szervezési folyamat elején nagyon érződött, hogy az önkéntesek szeretnének kimozdulni, keresik a társas kapcsolatokat, a karantén és a bezártság miatt pedig úgy gondolják, hogy sok kihasználatlan szabadidejük van. Ha megnézzük a motivációs faktorok népszerűségét évekre lebontva, egy-két kivétellel ugyanazok az arányok figyelhetőek meg, így érdemben a COVID-19-járvány nem befolyásolta a Budapest100 önkénteseinek motivációját, de ha közelebbről vizsgáljuk az eredményeket, akkor megfigyelhetjük, hogy igaz, hogy összességében a motivációk sorrendje nem változott, de az egyes motivációk önkéntességet befolyásoló erőssége igen. Így például folyamatosan növekedett a megértés fontossága, a reciprocitás - a kölcsönösség viszont látványosan csökkent az évek során, 2022-ben pedig a karrierfejlesztés mint motiváció szinte egyenrangú erősséggel hat a Budapest100 önkénteseinek motivációira (5. ábra).

A reciprocitáshoz hasonlóan az önbecsülés és az értékek által meghatározott motivációk ugyancsak csökkentek, viszont a szociális interakciók fontosság erősödött 2022-ben a korábbi évekhez képest. Emellett fontos hangsúlyozni, mint ahogy mindenkire, így a program önkénteseire is hatással volt a járványhelyzet, de ez inkább egy-egy esetben nyilvánult meg és nem a fő motivációjukat határozta meg. Ami viszont egy érdekes észrevétel, hogy 2022-ben sokan jelentkeztek azért, mert a 2020-as vagy 2021-es folyamatból kiestek saját vagy a környezetükben történt betegség miatt és ezt szerették volna pótolni. És egy-két olyan önkéntes is volt, akinek több ideje maradt az önkéntességre a home office vagy egyéb munkahelyi változások miatt.

5. ábra A Budapest100 önkénteseinek domináns motivációi 2019, 2021, 2022
(a válaszok számában)

Forrás: saját adatfeldolgozás

ÖSSZEGZÉS

Az átfogó, egész magyarországi önkéntességet körbejáró tanulmányt (Bartal – Kmetty 2011) olvasva érdekes összevetni a Budapest100 önkénteseinek motivációját az átlagos magyar önkéntesével. Ez az összehasonlítás inkább egy gondolatkísérlet, mint módszeres kutatás eredménye, hiszen a tanulmány írásakor az önkéntesek szabadszavas válaszainak kategorizálásával soroltam be őket a különböző motivációs faktorok alá, míg a tanulmányban a szerzők minden motivációs faktor minden elemére rákérdeztek, és a válaszadóknak mindegyiket egy skálán kellett értékelni. Ezzel szemben az általam vizsgált adatok az önkéntesek saját szavaikkal leírt motivációi, amelyet az önkéntes jelentkezési lapot kitöltve nyújtottak be. Ebből kifolyólag néhány motivációs faktor mint például a társadalmi minták, vagy a kormányzati hiányok, helyi önkormányzati hiányok a körülményekből adódóan sem tudtak megjelenni. Van néhány olyan motivációs faktor is, amely pedig a projekt jellege miatt nehezen értelmezhető a Budapest100 esetében, ilyenek például az önvédelem vagy a vallás. Az erőteljesen megjelenő faktorok közül a korábban már említett karrierfejlesztést emelném ki. Ez a faktor az átlagos magyar önkénteseknél nagyon hátra került, míg a Budapest100 esetében a harmadik helyre, amely a projekten és a szervezeten belüli látványos előrelépési

lehetőségeknek, jó példának és a program szakmaiságának is köszönhető, amelyek által könnyebb karrierlehetőséget, karrierutat látni az önkéntességben.

Úgy a magyar önkéntesek, mint a Budapest100 önkéntesei körében a szociális interakciók, a közösségi élmény előkelő helyen végzett, amely „[...] *arra utal, hogy az önkéntesség közösségi élményeket, kapcsolati lehetőségeket is ad, és ez a másik legfontosabb motiváló ereje az önkéntességnek. Úgy tűnik, a mai kapcsolat-hiányos magyar társadalomban az önkéntesség az elvesztett közösségek megtalálásának egyik terepe.*” (Bartal – Kmetty 2011:16), amely talán a Budapest100 fesztivál népszerűségéhez is nagyban hozzájárul.

Ezekon kívül érdekes lehet még néhány olyan motivációs faktorra is kitérni, amelyek igaz, hogy nem kerültek be a Budapest100 önkénteseinek legfőbb motivációi közé, de a projekt és az önkéntesek mélyebb megismerésének érdekében hasznos információkkal szolgálhatnak. Ilyen például az elismertség vagy a visszahatás. Az elismertség témakörébe leginkább olyan válaszok érkeztek, amelyek a korábbi évek jó tapasztalatait, a szervezők, az önkéntestársak, a lakók vagy épp a látogatók elismeréseit határozzák meg motivációs faktorként. A visszahatás mint motiváció pedig legtöbbször olyan önkénteseknél jelent meg, akik egyszerre voltak önkéntesek és a saját házukat megnyitó lakók. Ebbe a kategóriába olyan válaszok érkeztek, amelyekben az önkéntest zavarják a saját lakóközösségében felmerülő problémák, mint például: a kommunikáció vagy a közös felelősségvállalás hiánya, a közös terek gondozása stb. és a Budapest100 apropóján szeretne ezeken a problémás helyzeteken javítani.

A Magyar Önkéntes Motivációs Kérdőív egy hiánypótló módszertant és az önkéntesség mérésére alkalmas eszközt nyújt, azonban a Budapest100 önkénteseinek motivációit elemezve két olyan faktor is megfogalmazódott bennem, amellyel talán a jövőben – más szervezetek önkénteseinek motivációit is tovább elemezve – bővíthet a kérdőív. Az esettanulmány megírása előtt is sejtettük a Budapest100 szervezői csapatában, hogy egy nagyon szerethető, népszerű eseményről, egy jól felépített brandről van szó, amelyhez vonzó csatlakozni bármilyen formában. Tehát a projekt brandértéke is meghatározó motivációs faktor. Ezt támasztják alá az esettanulmány keretében elemzett motivációk is: számos önkéntes fogalmazta meg, hogy mennyire színvonalas, értékteremtő, izgalmas kezdeményezésnek tartják a projektet, sőt több esetben ennél is tovább menve többen is a főváros legjobb eseményének is nevezték a Budapest100-at. Mivel az elemzett adatok a jelentkezési kérdőívből származnak, valószínűleg számolhatunk az önkéntesek részéről némi

túlzással és megfelelési kényszerrel a motivációjukat illetően, viszont kimondottan izgalmas lehetőségnek tartanám ilyen szempontból is megvizsgálni a magyarországi szervezetekhez jelentkező önkéntesek motivációit, hogy mennyire befolyásolja a jelentkezésüket az adott szervezet népszerűsége a különböző kommunikációs csatornákon és milyen a megítélése, láthatósága a magyar kulturális színtéren.

A másik motivációs tényező, amellyel sokszor találkoztam az elemzés során és nem tudtam egyik faktorhoz sem sorolni az volt, amikor az önkéntesek azt határozták meg motivációként, hogy szeretnének valami újat csinálni, valami új tevékenységben, szociális, közösségi vagy épp szakmai helyzetben kipróbálni magukat. Az igény nem a gyakorlati tapasztalatra vagy bizonyos képességek, skilllek elsajátítására irányul, hanem sokkal inkább a kísérletezés lehetőségére és platformjára. Ez az új motivációs faktor is egy érdekes, talán szélesebb körben is felmerülő igényre világíthat rá, miszerint a saját és a környezetem tapasztalataiból kiindulva a legtöbb oktatási intézmény és munkahely nem tud olyan platformot és keretrendszert biztosítani az egyének számára, amelyben szabadon, bizonyítási elvárás és kényszer, valamint kemény következmények nélkül tud kísérletezni és kipróbálni, megvalósítani saját ötleteit és önmagát. Talán ez is egy olyan terület tud lenni, amelyben az önkéntesség intézménye tud hiánypótló, új megoldásokat nyújtani.

IRODALOM

- Barnett, Laura (2013): *A guide to Europe's best arts events in 2013*. The Guardian. 2013. 02.01.
<https://www.theguardian.com/travel/2013/feb/01/guide-europes-best-arts-events-2013> Letöltve: 2022.08.01.
- Bartal Anna Mária – Kmetty Zoltán (2011): A magyar önkéntesek motivációi – a Magyar Önkéntes Motivációs Kérdőív sztenderdizálásának eredményei alapján. *Civil Szemle*, 2011. 4. pp. 7-30.
- Budapest100. (2020). Programfüzet. Budapest: Kortárs Építészeti Központ Alapítvány.
- Budapest100. (2021. január 26.) *Szuperek vagytok, köszönjük!...*
<https://www.facebook.com/budapest100/posts/423204767683163> Letöltve: 2022.08.01.
- Budapest100. (2021b) *Rólunk*. <http://budapest100.hu/rolunk/> Letöltve: 2022.08.01.
- Fényes Hajnalka – Kiss Gabriella (2011). *Az önkéntesség szociológiája. Kultúra és közösség, IV. folyam, 2(1) pp. 35–47.*
http://epa.oszk.hu/02900/02936/00006/pdf/EPA02936_kultura_es_kozosseg_2011_01_035-048.pdf
 Letöltve: 2022.08.01.
- Halman, Loek (2003): Volunteering, Democracy, and Democratic Attitudes. In *The Values of Volunteering. Cross-Cultural Perspectives*. In: Dekker, P. – Halman, L. (eds): *The values of volunteering* Boston (MA): Springer. pp. 179–198.
- ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága. (2020.04.18.). *2020 díjazottja*.
<http://icomos.hu/datas/peldaado-muemlek/2020/Bp100%20laudacio.pdf> Letöltve: 2022.08.01.

Kortárs Építészeti Központ. (2011). *Budapest100 2011 szakmai beszámoló.*

Önkéntes Központ Alapítvány. (2014. 12. 05): ÖNKÉNTESÉGÉRT DÍJ

2014 nyertesek: <http://www.oka.hu/hirek/oenkentessegert-dij-2014-nyertesek> Letöltve: 2022.08.01.

SozialMarie. (2017). SozialMarie. <https://www.sozialmarie.org/hu/projects/7225> Letöltve: 2022.08.01.

Lebendige Stadt (2013). *Foundation Award 2013.* <https://lebendige-stadt.de/web/view.asp?sid=576&nid=&cof=361> Letöltve: 2022.08.01.